

Татјана Суботин-Голубовић
Филозофски факултет, Београд
e-mail: tsubotin@fbg.ac.rs

МИНЕЈ (РУКОПИС БР. 391) ИЗ СТАРЕ ЗБИРКЕ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ У БЕОГРАДУ, ДАНАС У ДЕБРЕЦИНУ

Апстракт: Рукопис који се данас чува у библиотеци Реформаторског колегијума у Дебрецину у Мађарској пре Првог светског рата је припадао збирци Народне библиотеке у Београду, имао је сигнатуру 391, а кратко га је описао Љубомир Стојановић (1903). Рукопис је нестао приликом евакуације највреднијег дела рукописног фонда 1915. године. Не зна се како је доспео у посед поменутог установе. Овај рукопис је празнични минеј који садржи свега двадесет служби, углавном Христо-богородичним празницима и неколицини најпоштованијих светаца православне цркве. У минеј су уметнуте и четири службе из Цветног триода. У раду је анализиран састав појединих служби из минејског дела рукописа, утврђен је њихов састав и литургијске одлике. На основу анализе структурних одлика појединачних служби, као и палеографских одлика рукописа у целини, мислимо да има доста основа да се писање овог минеја смести у другу четвртину XIV столећа.

Кључне речи: Празнични минеј, Цветни триод, Евергетидски типик, служба, Народна библиотека, Београд, Дебрецин.

У Одељењу за археографију Народне библиотеке Србије у Београду налази се микрофилм који садржи снимке једног српског рукописа који се чува у библиотеци Реформаторског колегијума у Дебрецину. О рукопису се мало зна, а једини опширнији рад о њему објављен је далеке 1961. године.¹ Зое Хауптова, ауторка рада, имала је прилике да уживо прегледа рукопис, а затим је набавила и микрофилм на основу кога је дала опис његовог садржаја и језика. Ауторка рада се посебно осврнула на палеографске одлике писма у покушају да га датира, те је време његовог писања сместила у крај XIII или почетак XIV века. У време када је Хауптова писала свој рад, у српској средини још увек нису била обављана систематска проучавања средњовековних рукописа. Данас имамо на располагању бројне приручнике, палеографске албуме, као и читав низ дигитализованих рукописа доступних на интернету, што нам даје могућност да поузданије датирамо овај рукопис. На основу палеографске анализе рукописа коју смо обавили, склонили смо да га датирамо нешто шире у другу четвртину XIV века, чему у прилог иде и структура његових служби, о чему ће у даљем излагању бити више речи. Исто тако, морамо се овом приликом осврнути и на мишљење Хауптове да је рукопис исписао већи број писара, чак осам њих, при чему је пажњу посветила облицима појединих слова која се данас не сматрају палеографски карактеристичним те нису ни

¹ Хауптова 1961, 85-94.

Рукопис је касније још једном кратко описан: Стефановић - Стефановић-Бановић 2012, 51.

погодна за овакву врсту анализе.² Са овим мишљењем се не можемо сложити, јер би то подразумевало да је рукопис писан у манастиру у коме је у исто време радило чак осам писара. То је свакако могуће, али то би онда подразумевало да је књига настала у скрипторију неког од већих манастира за које поуздано знамо да су били активни у то време. Уколико би се претпоставило да је рукопис настао у неком великом скрипторију, могло би се поставити и питање његове намене. Наиме, као што ће се видети из анализе садржаја овог празничног минеја која следи у даљем излагању, овај рукопис није могао бити намењен парохијској цркви, пошто се уз његове службе налазе бројна литургијска упутства преузета из Евергетидског типика. Познато је да правила овог типика подразумевају да се богослужење обавља у већој монашкој заједници. Познато је да правила овог типика подразумевају да се богослужење обавља у већој монашкој заједници. А опет, минеј овако сведеног састава, па још и са додатком дела Цветног триода, свакако није био намењен заједници са више чланова у којој се одвијало свакодневно богослужење. С друге стране, збуњује и чињеница да су многе од ових служби скраћене у односу на онај обим који прописује поменути типик. Рукопис су можда писала двојица писара, али уздржавамо се од доношења закључака без увида у оригинал. На црно-белом микрофилму не види се боја мастила (црна, различите нијансе браон боје), што би донекле могло да буде од помоћи у палеографској анализи. Од листа 182б неколико је листова исписано наизглед другачијим словима, да би се изненада у средини листа 187 опет појавио текст исписан руком првог писара. Пажљив преглед оба типа писма показује да су слова заправо иста, само су пера којима је писано очито била зарезана на различите начине, те су и слова исписана тањим потезима, и нешто су издуженија у односу на слова у већем делу рукописа.³ Колебања у обликовању истих слова постоје скоро на сваком листу, те се тако неуједначено пише петљица код слова А (негде је овална издужена, а негде - подсећа на издужени троугао). Ове разлике могу бити и последица количине мастила које је изашло из пера приликом писања. Угао под којим је перо зарезано такође може у знатној мери утицати на овакве промене. Чињеница је да је једно од најважнијих слова за палеографску анализу Ж - у целом рукопису исписано на исти начин, као петопотезно слово код кога је горњи део мали, редукван и асиметричан (горњи леви крак чак ни не налаже на доњи, већ је као мали барјак закачен за сам врх стабла), док су доњи краци дугачки, такође асиметрични. Слова су ситна и уредна те подсећају на писмо рукописа Милутинове епохе.

Дебрецински минеј припада рукописима евергетидске традиције те смо се у раду трудили да за сваку службу пронађемо и неки други препис који припада истом типичу, да бисмо са сигурношћу потврдили припадност овог рукописа одређеном типу богослужења.⁴ То није увек било могуће зато што нисмо успели, бар за сада, да пронађемо такве минеје за сваки месец у години.⁵

Зое Хауптова је у својем чланку саопштила да је рукопис сачуван у целини, осим недостајућег почетка; ми смо, међутим, приликом рада утврдили да недостаје један број листова, те да су поједине службе овог рукописа непотпуне. Листови су очигледно били

2 Hauptova 1961, 86.

3 Овај одсек текста нас је подстакао да рукопис датирамо у другу четвртину XIV века, ближе средини, зато што начин обликовања слова подсећа на једну групу рукописа преписаних у Хиландару у време краља Душана.

4 Суботин-Голубовић 1998, 153-177.

5 Највећи број сачуваних минеја евергетидских литургијских одлика припада зимској половини године (септембар - фебруар): Суботин-Голубовић 2013, 351-358.

обрезивани приликом каснијих преповезивања, што се лепо може видети на доњој маргини листа 2 где се тек делимично виде врхови појединих слова. На микрофилму се не види нумерација свешчица. Хауптова је констатовала да је у питању празнични минеј и без икаквог колебања га је, на основу језичке и ортографске анализе, одредила као српски рукопис. Приликом кодиколошког и археографске анализе утврдила је да је формат књиге - осмина, те да се састоји од 211 пергаментних листова. Природно, поставило се питање када је и како његов садашњи власник дошао у посед овога рукописа. Опис који је дала Зое Хауптова у своме чланку, указао је сарадницима Одељења за археографију Народне библиотеке у Београду да би то могао бити један од рукописа који су нестали за време евакуације највреднијег дела фонда приликом повлачења из Београда 1915. године, у жеку Првог светског рата. Овим питањем посебно се бавила Љубица Штавланин Ђорђевић, која је овај минеј повезала са рукописом чији је кратки опис, под бројем 136, дао Љубомир Стојановић у четвртом тому Каталога Народне библиотеке у Београду, где дословно стоји «минеј празнични, на пергаменту, 8^о, 211 листа, српске рецензије, XIV века». На истом месту Стојановић је, као илустрацију садржаја рукописа објавио одломак текста на листу 3а - паримију ѿ исхода чтение (II Мојсије XV, 22-26). Наведен је, такође, и податак да је рукопис пронађен у Пиротској цркви.⁶ Поређење одломка текста који је објавио Стојановић са текстом који се налази на листу 3а дебрецинског минеја недвосмислено потврђује да то управо и јесте рукопис бр. 391 (описан под бројем 136) из старе збирке Народне библиотеке у Београду.

Дебрецински рукопис је празнични минеј веома сведеног састава, он има свега двадесет сачуваних служби годишњег календарског циклуса. Између 23. априла и 24. јуна уметнуте су службе у суботу Цветне недеље (л.1186-1296), у Недељу Пасхе (л.1296-1356), у среду на навечерје празника Вазнесења Господњег (л.1356-1466) и у суботу пред Духове (л.1466-1566). Овакав избор триодских служби показује да су одабране оне које искључиво припадају цветном триоду. Овај триодски циклус текстова биће обрађен у посебном раду. Један, нешто старији празнични минеј, рукопис бр. 361 из збирке Архива САНУ, преписан средином XIII века такође има неколико додатих служби преузетих из триода.⁷

Сам почетак рукописа недостаје, сачувани текст почиње при завршетку службе на Рођење Богородице (8. септембра).⁸ Према садржају других празничних минеја који започињу месецом септембром, са сигурношћу можемо тврдити да је рукопис започињао службом Новому лету то јест Индикту (1. септембар), а да је за њима следила служба 8. септембра. На другом листу почиње служба 14. септембра - Подизању часног Крста (л.2-136). Служба се састоји од вечерње, агрипније (у чији је састав ушао канон четвртога гласа *пс. Прославлю те господи божје мони како дрѣво*), и јутрења на коме централни део заузима канон осмога гласа (*Образъ дрѣвле мони*). На вечерњи се читају три паримије: из Књиге изласка, из Прича и из Књиге пророка Исаије. Ова служба идентична је оним њеним преписима који се налазе у рукописима Ундољски 75 и НБС 5.⁹ Присуство агрипније

6 Стојановић 1903, 46.

7 Суботин-Голубовић 2020, 123-131. У овом рукопису су службе триодског циклуса додате као засебна целина после минејског дела; и у овом случају су додате службе само из Цветног триода, и то искључиво оне за недељне дане у оквиру седмичног богослужења. Једини изузетак је служба на Преполовљење празника Педесетнице у среду четврте недеље после Ускрса.

8 На првом сачуваном листу рукописа налази се крај девете песме канона, светилан и стихире на *Хвалите Господа* (првога гласа).

9 Суботин-Голубовић 2022, 13-38. Рукопис Ундољски 75 преписан је у другој деценији XIV века (Иванова 2008, 74-75), а рукопис бр. 5 народне библиотеке је из друге четвртине XIV века (Штавланин-Ђорђевић и др. 1986, 7-10).

са посебним каноном који се на њој поје, показује да је ова служба блиска евергетидској пракси, као што је то већ утврђено за два поменута рукописа који садрже службу идентичне структуре и састава. У овој служби постоји лакуна, између л. 10 и 11 недостаје најмање један лист; у том делу налазило се прошлошко житије и почетак седме песме канона. Текст се после прекида наставља у ирмосу седме песме (...цоу хладнодоу д(оу)хоу сь огнеиь (...)).

Служба арханђелу Михаилу (8. новембар) започиње на л. 14, а завршава се на л. 22б.

Дебрецински минеј	Ундолски 75
вечерња	
на <i>Господи вазвах</i> , стихире првога гласа 1. Анг(е)льски ты въ мирѣ празднуююще (...) 2. Н(е)б(е)снии пръвы сии (...) 3. Бесплътнииъ начело . и слоужитель (...) друге стихире, четвртога гласа 1. Трьсвѣтлаго б(о)ж(ь)ства прѣдстатель (...) 2. И образъ твои огньи и доброта (...) 3. Творен анг(е)ли свои д(оу)хи (...) 4. Съ рад(о)уште се нами . вса агг(е)льска (...) ¹⁰	на <i>Господи вазвах</i> , стихире четвртога гласа 1. Трьсл'ньг'наго б(о)ж(ь)ства (...) 2. И образъ твои огнь (...) 3. Творен агг(е)ли свои д(оу)хи (...) стихире првога гласа 1. Анг(е)льскии ти въ мирѣ празднуююще (...) 2. Н(е)б(е)снии пръвыи тии . дръзновенииель (...) три паримије (из Књиге Исуса Навина, из Књиге судија, из Књиге пророка Данила)
	на панах[и]де же . на агрипнии . кан(о)нъ пока(н)иь гл(а)соу . въ ох . на ѿ.
јутрење	
на <i>Бог Господ</i> тропар, богородичан, седален анђелима четвртога гласа, читање из јеванђеља по Матеју, 50. псалом и канон осмога гласа (Мысльные бесплътных чины) после шесте песме канона налази се пролог старије редакције	све исто као у дебрецинском рукопису

Могуће је да између листова 15 и 16 недостаје неколико листова, пошто у Унд. 75 после стихира следе три паримије којих овде нема.¹¹ Од листа 16 сачувана је само доња половина. За каноном у оба рукописа следе стихире исте другога гласа на *Хвалите Господа* (Нина трепетно прѣстоу; Вѣр'нии твои паметь), и *слава* шестога гласа (Анг(е)ли твои х(ри)сте).

Служба светом Николи (л.22б-32) има једноставну структуру; на вечерњи на *Господи вазвах* има четири стихире другога гласа (Въ дурѣхъ пожнвъ телесно; Миромъ помаза се б(о)ж(ь)ствини; Победа истыноиценти; Иъви се костанътиноу ц(е)х(а)роу), затим следи на стихъ въ ох (св)тодоу глас(ь) . ѧ. Наследниче б(о)жии (...), Въ просвѣтѣ бо се сѣдинаи (...), и слава шестога гласа

¹⁰ Ова стихира, као и неколико редова текста који јој претходе дописани су на горњој половини листа, означеног бројем 15, много познијим рукописом, вероватно XVIII века. Доња половина листа је празна, а на следећој страни се текст наставља од речи и (св)ти д(оу)хъ едиина слава и ц(а)р(ь)ство (...).

¹¹ Паримије су из Књиге Исуса Навина (вистъ вьшъствине к(оу)с(о)во въ ерихонъ), из Књиге судија (вистъ) въ они д(ь)ни оплътит' се) и из Књиге пророка Данила (въ третни лѣто вл[а]д[ь]н[ь]ствующоу ц(а)роу).

(Чл(о)вѣче б(о)жи и вѣрни рабе). На јутрењу, после прве катизме из октоиха, следи друга на којој је поје седален светоме петога гласа (Сѣче вшыдь на висотоу добродѣтели), затим Прѣмоудраго (вѣ)ти(тѣ)ли да похвалиць. На јутрењу се поје канон првога гласа (inc. Стѣлпомь огн'номь). По шестој песни канона налази се пролог старије редакције, исти као и у рукопису Унд. 75. Ваља напоменути да, за разлику од овог нашег рукописа који има само један канон на јутрењу, Унд. 75 има један канон Николи на панахиди (другога гласа: вѣн'ценосьць оу прѣстола), и два украшена канона на јутрењу (другога гласа, Теофанов: Подає бл(а)же ѿбыло цѣдроть; првога гласа: Пастиря х(ри)с(то)вѣ ѿвѣць). То значи да је служба дебрецинског рукописа у значајној мери скраћена у односу на препис у Унд. 75. Недеља светих отаца пред рођењем Христовим (л.32-42б) један је од неколицине покретних празника који су ушли у састав минеја. Служба је посвећена Христовим прецима «по плоти», од Адама до Јосифа Заручника, онако како су набројани у првој глави Јеванђеља по Матеју. Ова служба се поје у недељу која „падне“ између 18. и 24. децембра. На вечерњи се поју три стихире на *Господи вазвах* петога гласа: Възвигни гласъ свон; Грѣди на огн'нен колесници; Іѳы се ѿ вѣка на земли. За стихирама следи *слава и ниња* такође петога гласа Не скръбы носифе . сдлатраємоє оутробо оузриши. Вечерња се наставља двома стихирама светим оцима (другога гласа): Ѹгнаше слоу огн'ноу отро (...), Рад[о]угите се пр(о)роци (...). Вечерња се завршава стихиром на *слава и ниња* седмога гласа (Грѣдите вси вѣрно . тръжьствоуиць), за којом следе два тропара на отпуст - васкрсни и оцима.¹² Централно место на јутрењу заузима канон шестога гласа (inc. Соудицтоу пилатову . прѣдъстоиши).¹³ Служба се завршава стихирама на *Хвалите Господа*, од којих су прве три четвртога гласа (Д(ѣ)н(ѣ)съ патрарьськъ лыкъ; Прѣмоудростию вседоблею; Ъсна въ цирѣ д(ѣ)н(ѣ)съ прѣдвѣнихъ от(ѣ)ць), док се четврта поје у првоме гласу (Ѳоуче свѣтце се). На крају службе се налази испис из типика.

Рођење Христово (л.42б-58б) се прославља 25. децембра, а служба овог рукописа је знатно већег обима у односу на друге које су ушле у његов састав. У томе свакако улогу има ранг празника коме је служба посвећена. Ипак, ова служба је, у поређењу са оном њеном варијантом која се налази у у рукопису Унд. 75, скраћена у значајној мери, што се може видети из приложеног упоредног прегледа:

Дебрецин	Ундољски 75
вечерња	
на <i>Господи вазвах</i> четири самогласне стихире другога гласа:	самогласне стихире другога гласа, исте као у дебрецинском рукопису
1. Придѣте възрадоуемь се г(оспо)д(е)ви н(ѣ)нашьноую таиноу (...)	
2. Г(оспод)оу ис(оу)соу рождшюу се ѿ	
(вѣ)тъне д(ѣ)в(и)це (...)	
3. Ц(а)р(ѣ)ствіе твое х(ри)с(т)е б(о)же (...)	
4. Что ти принесець х(ри)с(т)е како гави се (...)	
слава и ниња (глас) тьждь .	
Ѳвоустоу єдиновластвоуюцю на земли (...)	
прокимен дану	слава и ниња, истога гласа
париміје	(исто)

¹² Наведени су само инципити ових завршних тропара без целовитог текста.

¹³ По трећој песни канона нема седалног, а по шестој песни се налазе кондак шестога гласа (Роукописаннаго ѿбраза не погътыше) и икос (Ѳускори цѣдрн . и погыци се). После шесте песме додат је пролог старије редакције.

<p>1. из Књиге постања (Искони сътвори б(ог)ъ н(е)во н землю...)</p> <p>2. из Бројева (Быс(тъ) д(оу)хъ б(о)жин наа валамѣ ...)</p> <p>3. из Књиге пророка Михеја (Бъ онѣхъ д(ь)нѣхъ глаголюеть г(осподь) ...)</p> <p>кратак испис из типика са богослужбеним упутствима: н пѣ н бываю . дня . н трто . н пое . сты бѣ н бываю . вышнее сѣданне . н ерѣомъ . по ... гла . љ . Ре гъ къ днѣ снѣ дон . с . Проси ѿ мене н дамъ ти . с . љ . Оупасешн н палицею . с . љ . Нѣна црн разоумѣти . аплъ къ еврѣомъ . Многоттно н много . алау гла . љ . Ре гъ . с . Жьзль сылы пошле гъ . с . Бъ свѣтло то . ѿтлане . ѿ лоу . Бъ ѿ врѣме изы повелѣнне ѿ кесара . По собычю . вса лѣргна . стѣо васылна . пр . хвалыте га сынб .</p>	<p>по входу прокимен г(осподь) въц(а)ри се . сх . облете се г(осподь) (само inc.) паримије</p> <p>1. из Књиге постања (Искони сътвори б(ог)ъ н(е)во н землю...)</p> <p>2. из Бројева (Быс(тъ) д(оу)хъ б(о)жин наа валамѣ ...)</p> <p>3. из Књиге пророка Михеја, само инципит (Бъ онѣхъ д(ь)нѣхъ глаголюеть г(осподь) ...), затим - пн на пръвоиъ та . н по се поють пѣн(н)е . глас(ь) . љ . Тан роде се въ вртѣпе . нь н(е)во те всѣмъ показа (...)</p> <p>с . љ . Основанне его на .</p> <p>с . љ . Се иноплем(е)нѣци .</p> <p>с . љ . Г(осподь) повѣсть въ книгахъ .</p> <p>4. из Књиге пророка Исаије (Тако глаголюеть г(осподь) нѣндеть жьзль ис корене нисѣова)</p> <p>5. из Књиге пророка Јеремије (Бъ б(ог)ъ нашъ)</p> <p>(дат је само инципит, уз напомену да се ова паримија чита на часовима)</p> <p>6. из Књиге пророка Данила (Р(е)те даниль къ нахходносорѣ)</p> <p>пеније шестога гласа (Бъсна х(рн)с(т)ъ ѿ д(ѣ)вы)</p> <p>с . љ . Г(осподь) въц(а)ри се</p> <p>с . љ . Въздвигѣу рькы</p> <p>с . љ . Дивнѣни висоти морьскыѣ .</p> <p>7. из Књиге пророка Исаије (Отъроче роди се намъ) - цео текст исписан је на часовима</p> <p>8. из Књиге пророка Исаије (Приложи г(осподь) къ ахазови глаголати)¹⁴</p>
<p>агрипнија</p>	
<p>заура . потинаемъ . агрипинне . канон шестога гласа inc . Г(оспод)н б(о)ж(е) дон рождьствъноу пѣсн(ь) . въспоемъ (...)</p>	<p>наговештен је редослед богослужења на агрипнији, али сам текст канона није исписан; речено је да се на агрипнији поју два канона: 1. предпразновању, шестога гласа; 2. четвртога гласа; оба канона ушла су у састав службе 24. децембра</p>
<p>јутрење</p>	

¹⁴ Затим следи опширан изпис из типика где је изложен редослед богослужења, који овде неће бити објављен.

<p>пот(о)мь оудараем(ь) . въ великое было . и пот(и)наем(ь) ютрьноу . на [о]утрнн . б(о)гъ г(оспод)ь .</p> <p>тропар празнику осмога гласа (Рождство твоє хр(и)ст(е) б(о)ж(е) нашъ...)</p> <p>по стихологии две катизме:</p> <p>по првој катизми, седален празнику првога гласа (Ис(о)у)соу рождшоу се въ вн(ф)л(о)м(ъ) ...)</p> <p>по другој катизми, седален четвртого гласа (Что днвиши се мариє . что се чоудиши ...)</p> <p>слава и ниња тоуж. чтеније, иста катизма (Г(о)те г(оспод)ь г(оспо)д(е)ви сво(е)моу) велики алилујари, затим ипакуј празнику, са хирономијом, појац поје у осмом гласу (Въ начетцѣ љзыкь слово б(о)жнє ...)</p> <p>чтеније из Јована Богослова (Х(ри)ст(ъ) раждаєтъ се ...), затим степени четвртого гласа, антифон први (ѿ юности), прокимен четвртого гласа (Издъ чрѣва ...), свако диханије, Јеванђеље по Матеју од средине писано у Недељу светих отаца, затим педесети псалм,</p> <p>канон првога гласа (ис. Истлѣвша престоуплениємъ ...)</p> <p>по трећој песни нема седалног,</p> <p>по шестој песни, кондак трећега гласа (Д(ѣ)вѣла д(ѣ)н(ѣ)сь прѣб(о)гатаго раждаєтъ ...)</p> <p>икос (Идема выглѣомъ оворъзе (!) ...)</p> <p>пролог старије редакције (Видѣвъ ч(л)о(вѣ)колюбцѣ б(о)гъ нашъ . родъ ч(л)о(вѣ)ч(ѣ)скы днаволоу м(о)утии ...)</p> <p>по деветој песни, светилян (Посѣтиль кс(т)ъ насъ свише г(оспод)ь ...)</p> <p>на <i>хвалите Господа</i>, стихире четвртого гласа:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Веселите се праведнии (...) 2. Б(о)городица рождши сп(а)са (...) 3. Придѣте въспомъ м(а)г(е)рь сп(а)стелевоу (...) 4. Ѡ(т)ъцѣ изволиль кс(т)ъ . и слово пл(ѣ)тъ быс(т)ъ (...) <p>слава и ниња истога гласа (Д(ѣ)н(ѣ)сь х(ри)ст(ъ) въ внтлѣомѣ раждаєтъ се ...)</p> <p>затим следи опширно упутство у случају да празник Рођења Христовог падне у недељу</p>	<p>почетак јутрења је исти у оба рукописа, али се први седален разликује: Нъ выдѣстимын н(е)в(е)сы (...)</p> <p>два канона, оба првога гласа - Козмин и Јованов</p> <p>канон првога гласа (ис. Истлѣвша престоуплениємъ...), исти као и у дебрецинском рукопису</p> <p>други канон (ис. Изнесе чрѣво с(в)ещенное . љкѣ несопалнѣо ...)</p> <p>по трећој песни - два седална: 1. осмога гласа (Да веселит се н(е)бо); 2. четвртого гласа (Придѣте вѣрнии)</p> <p>кондак и икос исти</p> <p>пролог старије редакције - исти</p> <p>светилян после девете песме - иста стихире на <i>Хвалите господа</i> и слава и ниња - исте</p> <p>затим следи опширно упутство које се односи на служење литургије тога дана</p>
--	---

Богојављење (6. јануар) овде има кратку службу (л.586-676). На почетку јутрења се прво поју четири стихире осмога гласа (Просвѣтителѣ нашего; Избавителю нашемоу;

Иорданьскы воды; спасти хоте заблуждышаго), а за њима следи стихира на *слава и ниња* истога гласа (анг(е)льска коннства оужасоше се). За овим делом следи читање три паримије: из Књиге постања (Искони створи в(ог)ъ);¹⁵ из Књиге Изласка (Рече господь донсѡви . что выпнешн); из Књиге Изласка (Поеть донсѡн с(ы)ни из(ра)илєви).¹⁶ На агрипнији, а пре јутрења, поје се канон другога гласа (ис. Без начела снн прѣвѣтноє слово...).¹⁷ У први мах нам се учинило да недостаје барем један лист, али смо установили да је редослед листова поремећен. Листови, на којима се налази канон, треба да буду сложени следећим редом: 61, 63, 62, 64, 65. После канона следе три стихире на *Хвалите Господа*, а за њима опширан испис из типика. Служба на Богојављење овог рукописа необична је у односу на друге преписе у минејима евергетидског типа зато што има само канон на агрипнији, а на њега се непосредно надовезују стихире којима се завршава јутрење. У овом препису, заправо, недостаје део јутрења који треба да садржи две стихологије и канон који се поје на јутрењу. За овакав изглед службе могло би се понудити неколико објашњења – или је преписивач омашком испустио део службе са јутрењем, или му је предложак изгледао управо тако и он ништа није изменио, или је самостално направио извод из службе опширнијег садржаја, мада је необично да је испустио цео један сегмент дневног богослужења. У овом последњем случају необичан је спој различитих делова који потичу из два сегмента службе. Треба нагласити да у Унд. 75 богојављенска служба има два канона на агрипнији и два укрштена на јутрењу, те је јасно да је служба дебрецинског рукописа у значајној мери скраћена.

Сабор светог Јована Крститеља празнује се у дан који следи непосредно за Богојављењем, а служба се налази на л.676-776. На вечерњи, на *Господи вазвах* поју се три самогласне стихире четвртога гласа (Ѡдѣен се свѣтомь тако и ризою; Те д(о)ухомь и огнемь очищающа; Придѣте подражидь мюдрниє д(ѣ)ви). Затим следи *слава и ниња* истога гласа (Трѣпѣташа роука кр(ѣ)стытелева), те стихире другога гласа (Д(ѡ)н(ѡ)сь на иордань приш(ѡ)дъ авы се; Д(ѡ)н(ѡ)сь х(р)н(ѡ)сь земльнѡе огниає грѣхы; Д(ѡ)н(ѡ)сь х(р)н(ѡ)сь чл(о)в(ѣ)нское кс(т)ство обнавлять). Вечерња се завршава стихиром на *слава и ниња* шестога гласа (тъплъ ти свѣтилникь). Кратким исписом из типика завршава се вечерња и започиње јутрење. На јутрењу се поје канон другога гласа (ис. Погружаемоу мє стр(а)стыдн и боурею).¹⁸ По шестој песми исписан је пролог старије редакције, исти као и у рукопису Ундолски 75. По деветој песми поје се светилян празнику, а затим следе стихире на *стиховно* празнику (петог гласа): 1. Дрѣває оскрвньше се (...), с(ти)х . морѣ видѣ; 2. Хотѣн рѣкы искушнти (...), с(ти)х . что то кс(т)ь морѣ; 3. Коє бл(а)годарение сп(а)є. Служба се завршава седалним (Роукоу твою прикоснувшюу се), такође овога дана.

Сретење Господње (2. фебруар), један од великих Господских празника, у овом минеју има веома једноставну структуру; вечерња је састављена од само три стихире седмога гласа (Ѡукраси свои чрътог; Сѣдѣцаго на колесници; Ъснавшаго прѣжде вѣкь) и три самогласне стихире на *стиховно* трећег гласа: Ъ цр(ѡ)квь принесе се животъ всацьскнх(ѡ), с(ти)х . н(ѡ)на от(ѡ)поуцтаешн; в(о)же вышние слоуги, с(ти)х . свѣт въ; Творць н(е)боу и земли законь. Вечерња

15 Текст није исписан у целини, већ је само дат почетак, уз напомену да се та паримија налази у склопу службе на Рођење Христово.

16 Наведен је само почетак текста, уз напомену да се та паримија може наћи на служби подизања Часног крста (14. септембра).

17 Канон започиње на листу 616.

18 Исти овај канон ушао је и у састав службе у рукопису бр. 647 Народне библиотеке у Београду: Суботин-Голубовић 2022, 153-158. Поменути рукопис је конволут, а део у коме се налазе службе за месец јануар преписан је у другој четвртини XIV века. По трећој песми канона поје се седална трећег гласа (Навльшюу ти се на иорданѣ), а по шестој песми кондак шестога гласа (Плѣтскаго ти пришествна) и икос (Ѡусьпшюмоу адамюу въ ѡдмѣ). Исти канон налази се и у служби у рукопису РНБ, F п I 69 (трећа четвртина XIV века): Суботин-Голубовић 2022, 163-169.

се завршава стихиром на *слава и ниња* шестога гласа (Да ѿт(ѣ)врзеть се дврь н(ѣ)б(ѣ)сна). На јутрењу се, после двеју катизми четвртога гласа, поје канон трећега гласа (іпс. Соушоу гльбородноу землю). По трећој песми канона поје се седален четвртога гласа (Младъ вистъ мене рад[н]).¹⁹ На л. 82б налази се икос (Къ в(огороди)ци притъцель хотеце), а затим је исписан кратак пролог. После девете песме канона овај препис службе Сретењу има два светилна: Подниди сидеоне роукама; съ доу)жомъ въ цр(ѣ)кви прѣдстоѣ. Затим следе самогласне стихире на *хвалите Господа* (првога гласа): Гл(а)голи сидеоне кого носе; Прииди сидеоне негоже; Приидѣмъ и мы и пѣньми в(о)жъствьници. Служба Сретењу Господњем у рукопису Ундолски 75 је обимнија; ту у њен састав улазе још три паримије (на вечерњи), а на панахиди се поје канон четвртога гласа. Дебрецински минеј нема овога дана панахиду.

Обретење часне главе светог Јована Крститеља које се прославља 24. фебруара, један је од шест њему посвећених празника.²⁰ Служба је једноставне структуре и по својим општим одликама блиска је служби каква постоји у Братковом минеју.²¹ Основна разлика састоји се у томе што у дебрецинском минеју на крају службе постоји испис из типика, чега у Братковом минеју нема. Вечерња је једноставна, састоји се од стихира на *Господи вазвах* петога гласа (Радоуи се с(в)ещеннаа главо; Въсь соуде скрѣвеноу; Глава твоја славне). За овом групом стихира следи још једна, на *стиховно*, шестога гласа - с(к)рѣвице в(о)ж(ѣ)ствьнихъ даровъ. Наговештено је да се на панахиди Претечи поје канон у одговарајућем гласу, што значи да се канон узима из октоиха, и то у зависности од гласа са којим ће се овај фиксни датум подударити.²² На јутрењу се поју две катизме, а за њима следи канон Претечи испеван у шестоме гласу (іпс. Гредѣте кзыкомъ хвалномъ и синомъ). По трећој песми следи седален четвртога гласа (Въздана бы(т)ъ іако злато ѿ роудн глава твоја), а по шестој кондак (вѣтъ ѡвльши се въ мнрѣ), такође шестога гласа, и икос (Ѡтъ земле іако источникъ ринскын). По деветој песми поје се светилан Іѡви се намъ д(ѣ)н(ѣ)сь с(в)ете (...), а затим стоји да се поју стихире или на *хвалите Господа* или на *стиховно*, првога гласа (Ѡсеченон ти главѣ; Бла)гоуханіе глави прѣдтечевн; Б(о)жъствьнихъ помышленен; Закона рад(н) г(оспод)на глѣвѣ(!)), и још једна стихира шестога гласа (Прѣч(ѣ)ствьноу главоу кр(тн)т(ѣ)ла).

Служба на Благовести (25. март) налази се на листовима 91-101б. Служба започиње вечерњом на којој се, на *Господи вазвах*, поју три стихире празнику четвртога гласа (Въ шести м(ѣ)с(ѣ)ць посланъ бы(т)ъ арханг(ѣ)ль; се избавление н(ы)ня іави се; Іззыка негоже не вѣдѣше оуслиши). Затим следи *слава и ниња* другога гласа (Ѡ вѣка оутаяна ѿкриваетъ се д(ѣ)н(ѣ)сь). На агрипнији се поје канон шестога гласа (Прѣвѣк пр(о)р(о)къ). На јутрењу - три катизме, кратко упутство преузето из типика; затим - седален празнику четвртога гласа (Посланъ бысть гавриль къ д(ѣ)в(н)ци марни). Канон четвртога гласа започиње речима Да ти поеть вл(а)д(ы)т(н)це . движе свираль. По трећој песми канона поје се седален четвртога гласа (гавриль ѿ н(ѣ)б(ѣ)се възопни); по шестој песми канона - кондак осмога гласа (Възбран'номоу воєводѣ) и икос (Інг(ѣ)ль прѣдстатель с н(ѣ)б(ѣ)се посланъ бысть). По деветој песми исписане су три стихире шестога гласа на *Хвалите Господа*: Мысль прѣвѣчноу (...); Іѡвлякши мн се (...); Б(о)гъ идеже (...). После овог дела службе, следи упутство о богослужењу уколико се догоди да празник падне у недељу.

Служба светом Георгију (23. април) почиње на листу 102. Њена вечерња започиње стихирама четвртога гласа на *Господи вазвах* (Іѡко добла въ м(оу)т(ѣ)ннцѣхъ;

19 Нису снимљени листови 81б и 82.

20 Овога дана се прослављају два прва, од три обретења, Крститељеве главе.

21 У рукопису Ундолски 75 ова служба није сачувана, рукопис се прекида на служби светом мученику Харалампију (10. фебруар).

22 Подсећамо да је уторак дан када се у октоиху прославља Јован Крститељ, те се у тој књизи налази циклус од осам канона испеваних у сваком од гласова октоиха.

Видљивимъ съдѣслодѣ; съ сп(а)сомъ пострададѣ испи), затимъ следи *слава и ниња* шестога гласа (Достонно иже прижили испи), *слава* шестога гласа (Дѣнѣ) съ вса вьселеная . зарамн стр(а)ст(о)т(р)пца). На панахиди се Георгију поје канон другога гласа; горња половина листа на коме започиње први тропар прве песме канона је исечен, те се текст може пратити тек од трећег тропара (Ико в(о)г(о)у ц(а)рю силамъ прѣдстои георгии). Текст се поново прекида на ирмосу пете песме канона на панахиди на л. 103б.²³ После погрешно уметнутих листова, текст службе Георгију наставља се од листа 113, и то од седалног осмога гласа (Бл(а)г(о)ч(ъ)стна образи). После шесте песме канона следе кондак четвртог гласа (Вьздѣланъ б(о)гомъ ти яви се) и икос (За мирьскы жикотъ д(о)шюу свою), а затим долази и Георгијево пролошко житије. По завршетку канона исписани су текстови два светилна, а затим и стихире другога гласа на *хвалите Господа* (Вь привель испи себе; съде вьздѣлавъ прилежно; И(о)у(т)е(н)и(т)е х(р)и(с)то(в)ь), и још једна самогласна стихира четвртога гласа (Прѣсвѣтлын вонне георгии). Служба Георгију се завршава славом првога гласа, и опширним исписом из типика на л. 118б.

Рођење Јована Крститеља прославља се 24. јуна. Служба се налази на листовима 156б-162б. На вечерњи се на *Господи вазвах* поју четири стихире четвртога гласа (Б(о)жню словоу хотецоу ѿ д(ѣ)вѣ родити се; Раздрѣшаеъ захаринно млчание; Иоване прѣхвалне и вьселенски ап(о)с(то)ле; Пр(о)рокъ прѣд(ѣ)т(ѣ)ча ѿ чрѣва яви се), затим једна стихира шестога гласа на стиховно (Дѣнѣ) съ свѣта свѣтильникъ). На јутрењу се Крститељу поје канон четвртога гласа (ис. Ико бл(а)гоугодно прѣд сл(ъ)нцемъ). По трећој песми поју се две седилне осмога гласа (Захариннъ плодъ; Рад(о)уи се со(т)ч(е) и м(а)ти весели се), по шестој - кондак трећег гласа (Неплодъ дѣнѣ) съ х(р)и(с)то(в)ь прѣд(ѣ)т(ѣ)чу) и икос (съ тычаниемъ братие н(ы)ниа къ лоуцѣ идемъ). По шестој песми исписан је и кратак пролог старије типа (нестишни). По деветој песми је само дат *хвалите Господа* (Оупитѣны н(ы)ниа тельць; Вь црквнѣмъ стои захарниа мѣстѣ) и још три друге²⁴ (Ѡ прѣславное чоудо . рождени же намъ пр(о)рокъ; Ѡ прѣславное чоудо . вь рожденныхъ женаин; Ѡ прѣславное чоудо . изъ прѣстарне м(а)т(е)ре). Јутрење се завршава стихиром на *слава и ниња* (Приде гласъ бл(а)г(о)д(ѣ)ти слова) и кратким исписом из типика.

Свети апостоли Петар и Павле прослављају се 29. јуна (л. 162б-169). На вечерњи се поју стихире другога гласа (Книди похвалными вѣнци оубеземъ; Книди добрыми пѣсны вьспокемъ; Книди д(о)уховными пѣшны), затим следе стихире на стиховно првога гласа (Иже по градомъ оузы и скръбы, с(т)их . в всю зем; Иже по градомъ оузы кто исповѣсть, с(т)их . н(е)с(е)са; Три крати вьпрошенне еже петре).²⁵ Затим следи стихира на *слава* осмога гласа - вже прѣидоста създание ѿ(в)ѣтвиша. На јутрењу се поје канон четвртога гласа (ис. Врховнаго ап(о)с(то)ломъ); по трећој песми канона поје се седален првога гласа (Цр(ъ)к(о)внаго камене похвалнаго петра); по шестој песми кондак другога гласа (Тврьдые и б(о)г(о)гласные проповѣдатеи) и икос (Оуясни ми языкъ сп(а)с(е) мон). Пролог старије редакције се прекида на л. 106б, а лист 107 започиње седмом песмом канона те закључујемо да између листова 106 и 107 недостаје један лист. По деветој песми после два светилна, следе стихире четвртога гласа на *хвалите Господа* (Приемьн съ н(е)с(е)са . кгда вьпрашаше; Тын достонно петрь нарѣ(е)нь вьс(т)ь; Врховнын степенъ ап(о)с(то)ломъ; Иже и чрѣва м(а)т(е)ре ѿлоученъ). Служба се завршава стихиром на *слава и ниња* шестога гласа (Всѣ(ъ)ст(ъ)нын ап(о)с(то)ль).

Следећа у овом низу одабраних служби јесте света великомученица Марина која се прославља 17. јула (л. 169-173). Ова служба је сведеног састава. На вечерњи се на *Господи вазвах* поју три стихире осмога гласа (Ѡ прѣславное чоудо, вьзвышенны; И(о)у(т)е(н)и(т)е

23 Служба Георгију прекида се на л. 103. Између листова 103 и 104 недостаје више листова; на л. 104 се завршава друга паримија, а затим следи и трећа - из књиге пророка Захарије. Овај текст тече све до л. 112б, на коме се налази текст четврте песме канона.

24 Није назначено у ком гласу треба појати ове стихире.

25 Последња стихира испевана је у четвртом гласу.

марино прѣхвалнаа . ни м(оу)чени огнь ни пеце; М(оу)ч(е)нице марино прѣхвалнаа . въ неб(е)сныкѣ обитѣли
достоинно), и још једна другога гласа (Въ градѣ в(о)га нашего . въ горѣ). На јутрењу се поје канон
светој, осмога гласа (іпс. Молитель ти прѣхождоу ч(н)стаа молбади твои), по трећој песми
канона исписан је текст седалног четвртога гласа (Наста празднолюб(ц)и с(в)етоносноу тръжьство).
Између листова 171 и 172 недостаје један лист, на коме се налазила шеста песма канона,
кондак и икос.²⁶ После канона исписана је светилна (Звоуци въ слѣдѣ текѣ), стихира светој
првога гласа (Ико на каменѣ тврѣдѣ исповѣданиа в(о)жна).

Друга јулска служба која је ушла у састав овог минеја је посвећена светом
пророку Илији (20. јул) и налази се на листовима 173-179б. На вечерњи се поју стихире
на *Господи вазвах* првога гласа (Илиу тезвитенина; Въ вихрѣ и въ вѣтрѣ; Иерек стоуденыкѣ ножедѣ
заклаахъ кси), и *слава* четвртога гласа (Незреченныхъ тань смотритель); затим се још поје на
стиховно стихира шестога гласа (Придѣте правобѣрныхъ зборы). На јутрењу се поје један
канон другога гласа (іпс. Пѣти илини чюдесъ оубѣжденые); по трећој песми поје се седален
осмога гласа (Ико пророкѣ истинна в(о)жна свѣта), а по шестој кондак другога гласа (Пророкѣ
и провидѣте валиа дѣла в(о)га нашего) и икос (Многое чловѣчьское безаконие). Затим следи пролог
старије редакције. По завршетку канона поје се светилна (Тезвитѣнина илиу придѣте
въсхвакидѣ), три стихире на *хвалите Господа* осмога гласа (ѿгда пророкѣ слакне; Ревновавъ по
господѣ в(о)зѣ; ѿгда пророкѣ сказа намѣ), и другога гласа (Възвншаюци се колесница огньна).²⁷ На
самом крају службе налази се кратак извод из типика са упутством о служењу литургије.

Служба преносу моштију светог Стефана (2. август) налази се на листовима
179б-185. На вечерњем богослужењу поју се стихире четвртога гласа на *Господи вазвах*
(Д(оу)ховноу ел(а)годѣ(т)ию просвѣтивъ свои оумъ; Знамени и чюдеси сияе; Ико степень и лъствицу), и
осмога гласа (Пръваго въ днаконѣхъ . и въ м(оу)ченицѣхъ). На јутрењу се поје канон осмога гласа
(іпс. Иочъшиидѣ блистаникѣмъ сияе). По трећој песми канона поје се седален првога гласа (Ико
свѣтъ те токѣ чюдесъ); после шесте песме кондак шестога гласа (Пръвѣкѣ въсиявъ на земли) и
икос (Ранскаго цвѣта зрѣ). Затим следи пролог. Лист 185 није снимљен, очигледно се ту
завршила служба Стефану.

Почетак службе на Преображење Господње налази се на листу 185 који
омашком није снимљен, што се види из пагинације. На л. 185б се налазе две стихире
(Прѣжде распетиа твоего господи; На горѣ висоцѣ прѣобраѣни се сп(а)къ).²⁸ Затим следе паримије: 1.
из Књиге изласка (Рече господѣ къ моисѣовы . въз(н)ди къ мнѣ); 2. из Књиге изласка (Глагола
господѣ къ моисѣови лицемъ къ лицу); 3. из Треће књиге царства (Въ д(ь)ни они придѣ илиа въ
висьрсакае!). Затим следе стихире на *стиховно* првога гласа (Дрѣвѣ ле съ моисѣомъ гла(гола)въ,
с(ти)х . твоа соутъ н(е)б(е)са; Твоего јединочедаго с(ы)на, с(ти)х . свѣрь и море ты създа; Неодржиоу
твоѣ свѣтоснание), и шестога гласа (Прѣобразоуе въскр(ь)сенне). Ова служба има и панахиду на
којој се поје канон празнику трећег гласа (іпс. Д(ь)н(ь)сь вѣрнии съвкоупльше се); по трећој
песми - седален трећег гласа (Б(о)ж(ь)ствьникѣ слави въснание). Јутрење започиње двома
катизмама, а затим следи опширан испис из типика. Поју се два канона - Козмин,
четвртога гласа (іпс. Придѣте възидѣмъ съ своимъ) и Јованов, осмога гласа (іпс. моиси на мори).
Канони су исписани одвојено. После шесте песме другог канона исписани су кондак
седмога гласа (На горѣ прѣобрази се) и икос (Въстане телѣ нывни . не вѣгда). Затим следи и
кратак пролог. По деветој песми поје се светилна (свѣта истинна слово), затим на *хвалите*
Господа стихире четвртога гласа (Д(ь)н(ь)сь вѣрныхъ рад(о)угите се цр(ь)кви; Ико свѣта свѣтъ сын; въ

26 На л. 171б налази се почетак ирмоса шесте песме канона, а на листу 172 - крај икоса, и затим
иде текст седме песме канона.

27 Служба је идентична оној која је ушла у састав Братковог минеја.

28 То су друга и трећа стихира на *Господи вазвах* четвртога гласа. Стихире су идентификоване
према служби у Братковом минеју.

б(о)гопрієтннѣмъ консеомъ). За хвалитним стихирама следи стихира на *слава и ниња* (Петра и ѿкова и нолана . бол'шнхъ ти оу҃тєникъ) и кратак извод из типика о богослужењу на литургији овога дана.

Успење пресвете Богородице прославља се 15. августа и то је служба којом се завршава овај годишњи круг изабраних служби (л. 198-210). Структура вечерње је блиска осталим примерима из овог рукописа, и започиње стихирама на *Господи вазвах* четвртога гласа (Прид(е)те въспокѣмъ люд(н)ѣ; Д(а)в(н)дѣскоую пѣс(нѣ) д(ѣ)н(ѣ)сь; Ъссѣ(ѣ)стнок твоє оупеннє); затим следи стихира на *слава и ниња* истога гласа (Ѣгда изидѣ в(огороди)це д(ѣ)во). Текст паримија није исписан, већ је само речено да се читају исте паримије као и на служби осмог септембра (то јест на рођење Богородице). После паримија поју се стихире на *стиховно* другога гласа (Ѣже н(е)вєсь прѣвѣшышнѣ испрѣва, с(тн)х . въскр(ѣ)сни г(оспод)н, и пакы с(тн)х . ѿко избрѣ г(оспод)ѣ;²⁹ Всенепорочнѣ невѣсто). На панахиди се поју два канона, један у одговарајућем гласу из октоиха, а други је Теофаново твореније другога гласа (іс. По дльгоу в(огороди)це твоє чѣтедѣ оупеннє). На јутрењу се, после двеју катизми, поје Козмин канон четвртога гласа (іс. Д(ѣ)вѣ ѿроковице . съ мѣрнєю пр(о)рочицею); после треће песме канона поје се седален осмога гласа (Иже в(о)га зачѣнши въ оутрѣкѣ своєи); по шестој песни исписани су кондак другога гласа (Въ м(о)литвѣхъ неосупѣающоу в(огороди)цоу) и икос (Ѡгради мн оудѣ х(ри)с(т)ѣ мѡи). Пролог старије редакције је саставни део ове службе. После девете песме канона, следи текст светилна (Ѣп(о)с(т)олы ѿ коньць), затим и стихите првога гласа на *хвалите Господа* (Ѡ днвоє чюд[о] . истѡчникъ; Днвны тѣнны твоє в(огороди)це). Ту се служба успењу Богородице прекида. Јасно је да недостаје један лист, пошто се на л. 207 налазе стихире на *стиховно* првога гласа светом великомученику Димитрију (Пѣснѣи оукрашєннѣ), затим *слава* глас шести (Д(ѣ)н(ѣ)сь съзиѣаетъ насъ). На јутрењу се светоме поје Теофанов канон четвртога гласа (іс. Б(о)ж(ѣ)ствннѣмъ м(о)у(ч)єннѣмъ вѣнцємъ оу҃вєзе єє). По трећој песни поје се седален четвртога гласа (Подвигы добры подвижавъ єє). Између листова 208 и 209 недостаје један лист (кондак, икос, вероватно и прошлошко житије), а на л. 209 текст службе се наставља ирмосом седме песме канона и даље тече до завршетка службе на л. 210б.

У време када је Зое Хауптова писала свој рад mineји су били мало позната врста литургијских књига. Јагићево издање новгородских руских mineја преписаних у последњим годинама XI века био је једини извор и приручник који је био доступан.³⁰ Од тада па до данас ова врста химнографских зборника привукла је пажњу бројних истраживача те бројни радови њима посвећени омогућавају да се и овај српски рукопис поново прегледа и анализира на другачији начин него што је то било могуће раније. Тако је рукопис датирован, а анализа његових служби, у првом реду њихових структурних одлика, имала је у томе значајну улогу. Тако је утврђено да су све службе овог рукописа усаглашене са Евергетидским типиком, из кога су бројни исписи садржани у њима.³¹ Ипак, поједине међу њима су скраћене у односу на опширне варијанте сачуване у другим сродним рукописима, што показује да је у обликовању појединих служби владала одређена слобода те да су се оне прилагођавале индивидуалним потребама наручилаца или корисника.

29 Из овако формулисаног упутства произилази да се прва стихира поје два пута, али са различитим стиховима.

30 Јагич 1886.

31 Исписе из Евергетидског типика нисмо овде посебно наводили, само смо констатовали да постоје. Исписи из Евергетидског типика су тема другог истраживања.

Литература

Иванова, Климентина (2008): *Из истории славянской письменности на Святой земле*, The Holy Land and the Manuscript Legacy of Slavs. Jews and Slavs 20. Jerusalem - Sofija.

Стефановић, Димитрије Е., Стефановић-Бановић, Милеса (2012): *Инвентар српских ћирилских рукописа у Мађарској (XIII-XIX век)*, Археографски прилози 34, Београд: Народна библиотека, 39-75.

Стојановић, Љубомир (1903): *Каталог Народне библиотеке у Београду. IV. Рукописи и старе штампане књиге*. Београд.

Суботин-Голубовић, Татјана (1998): *Прилог познавању богослужења у српској цркви крајем XIII века*. Хиландарски зборник 10. Београд: САНУ, 153-177.

Суботин-Голубовић, Татјана (2013): *Једна група минеја Милутиновог времена*. Манастир Бањска у доба краља Милутина. Ниш - Косовска Митровица - Манастир Бањска, 351-358.

Суботин-Голубовић, Татјана (2020): *Триодная часть древнейшей сербской минеи праздничной (рукопись № 361 середины XIII века из Архива Сербской академии наук и искусств)*. Четырнадцатые Загребинские чтения. Санкт-Петербург: Российская национальная библиотека, 123-131.

Суботин-Голубовић, Татјана (2022): *Култови светих и писана реч у средњовековној Србији*, Београд: Чигоја штампа.

Штавланин-Ђорђевић, Љубица (1982): *Поговор у: Каталог Народне библиотеке у Београду IV. Рукописи и старе штампане књиге*. Фототипска издања књ. 3. Београд: Народна библиотека Србије.

Штавланин-Ђорђевић, Љубица, Гроздановић-Пајић, Мирјана, Цернић, Луција (1986): *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије*. Књига прва, Београд : Народна библиотека.

Ягич, Ватрослав (1886): *Службные минеи за сентябрь, октябрь и ноябрь в церковнославянском переводе по русским рукописям 1095-1097 гг.* Санкт Петербург.

Науртова, Зое (1961): *Debrecínský rukopis církevněslovanských liturgických minejí*, Slavica 1 (1961) 85-94.

Tatjana Subotin Golubović

**THE MENAION (MS 391) FROM THE OLD COLLECTION OF THE NATIONAL
LIBRARY IN BELGRADE, NOW IN DEBRECEN**

Before the First World War, the manuscript now kept in the library of the Reformed Theological University (Református Kollégium) in Debrecen, Hungary, belonged to the collection of the National Library of Belgrade and was filed as MS 391. The manuscript disappeared during the evacuation of the most valuable part of the manuscript fund in 1915. There is no information on how it came into the possession of the abovementioned institution. This manuscript is a festal menaion with just twenty-four services, mostly intended for Christological and Marian feasts and the feast days of a handful of the most venerated saints in the Orthodox Church. A detailed paleographic analysis has yielded sufficient grounds to place the writing of this menaion in the second quarter of the 14th century. The manuscript was written by one scribe. The menaion part includes an additional five services from the Festal Triodion. The paper analyzes the composition of some services and determines their liturgical characteristics. A comparison of certain services with other copies in manuscripts known to adhere to the rules of the Evergetis Typikon has confirmed that this Serbian menaion from Debrecen belongs to the same group. Admittedly, some of the services in it are shortened, for instance, the service to St. Nicholas of Myra, which, unlike the copy in the Undolski manuscript No. 75 with three canons (one in the Panikhida) and two for Matins, has just one canon for Matins. Such elisions appear in a few more services.

The condensed composition of its menaion services and the added segment of the Festal Triodion suggest that the manuscript was copied for a parish church that did not hold liturgical services every day.